

Deze pagina is overgezet naar een nieuw softwaresysteem en kan in de laatste versie tijdelijk worden bekeken en verder worden bewerkt op:

https://christipedia.miraheze.org/wi..._van_Nederland

Voor de recente geschiedenis van Nederland, zie [Nederland](#).

Paragrafen:

Indeling 2

7e eeuw 4

8e eeuw 5

9e eeuw 5

10e eeuw 6

11e eeuw 6

12e eeuw 7

13e eeuw 7

14e eeuw 7

15e eeuw 8

16e eeuw 9

17e eeuw 14

18e eeuw 22

19e eeuw 23

20e eeuw 26

 Jaren '60 - '80 30

 Jaren '90 31

Meer informatie 31

Bronnen 31

Voetnoten 32

Indeling

De geschiedenis van Nederland kunnen we in de volgende tijdvakken verdelen^[1]:

1. Na de zondvloed tot de Romeinse tijd
2. de Romeinse tijd
3. de Graventijd
4. de Geuzentijd
5. de Gouden Eeuw
6. de Pruikentijd
7. de Franse tijd
8. het Koningschap

Een andere indeling verdeelt de Nederlandse geschiedenis in 5 tijdvakken^[1]:

1. De eerste bewoners van ons land, van 100 jaren vóór Christus tot 922 na Christus.
2. De regering der graven, hertogen en bisschoppen, van 922 tot 1581.
3. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, van 1581 tot 1795.
4. De Franse overheersing, van 1795 tot 1813.
5. Het Koninkrijk der Nederlanden, van 1813 tot heden.

Een andere indeling is:

1. het heidense tijdperk, ca. 100 v.C. - ca. 500 n.C. Dit tijdvak begint met de komst van de Germanen en eindigt met het begin van de prediking van de christelijke godsdienst.
2. het Frankische tijdperk, begin 6e - begin 10e eeuw. Dit tijdvak nam een aanvang bij het begin van de Evangelieprediking en eindigt met de vestiging van het leenstelsel.
3. het tijdperk van het Leenstelsel, begin 10e eeuw - 1587. Dit tijdvak neemt een aanvang met de algemene invoering van het Leenstel en eindigt met het vertrek van Leicester, of de aanvankelijke vestiging van de Republiek der Verenigde Nederlanden.
4. ... (wordt door Christipedia aan gewerkt)...

Van de tijd na de zondvloed tot de Romeinse tijd is weinig bekend.

Immigranten. Onderzoek van prehistorisch DNA duidt erop dat zich hier agrarische immigranten afkomstig uit het Midden-Oosten hebben gevestigd. Enkele eeuwen voor het begin van de jaartelling werden in Nederland Indo-Europese talen gesproken, te weten het Germaans, vooral in het noordelijke deel, en het Keltisch, wat zuidelijker. Vermoed wordt dat vóór de Indo-Europese talen hier een of meer talen afkomstig uit het Midden-Oosten werden gesproken, die later door de Indo-Europese talen werden verdrongen^[1]. Vanuit de 'Vruchtbare Sikkal' in het Midden-Oosten heeft de landbouw zich over Europa verspreid.

De oudste monumenten in Nederland zijn de **hunebedden**. Ze worden toegeschreven aan mensen van de Trechterbekercultuur. Deze zouden de eerste boeren van Noord-Europa zijn geweest. In de hunebedden begroeven zij hun doden.

Foto: Hunebed bij Rolde, Drenthe. Foto: Kees Langeveld, 18 nov. 2013

ca. 300 v.C.: Vanuit Duitsland dringen de Germanen het land binnen.

ca. 110: De Kimrische vloed. Een deel van de eerste bewoners van dit land vestigt zich elders.

ca. 100 v.C.: Germaanse volkstammen (Friezen, Batavieren, Kaninefaten, Marezaten, enz.) vestigen zich in Nederland. De Friezen gaan ten noorden van de rivieren wonen. De Bataven vestigen zich in Rivierenland. Misschien is de naam 'Betuwe' afgeleid van hun naam.

De Bataven komen uit Hessen, waar zij met de Katten in twist leefden. Zij vestigen zich tussen den Rijn en de Waal (Betuwe). De Friezen woonden ten noorden van de Bataven. Jagen, vissen, zwemmen, paardrijden en oorlog voeren waren hun voornaamste bezigheden. De vrouwen en de slaven bebouwden het land. Hoofdzonden: vechten, drinken en dobbelen. Goede eigenschappen: oprecht, gastvrij, getrouw aan het eens gegeven woord. De voorouders van de Nederlanders zijn heidenen en dus afgodendienaars (Wodan, Donar; Walhalla).

58-52 v.C.: Gallische oorlog. Deze oorlog maakt de Rijn tot noordgrens van het Romeinse rijk.

57 v.C.: De Romeinen onder Julius Ceaser strijden tegen de Belgen in de zuidelijke Nederlanden.

54 v.C.: De Romeinen komen in Nederland. Ze staan onder bevel van Julius Cesar. Sommige Germaanse stammen onderwerpen zich zonder tegenstand, of sluiten een verbond met de Romeinen. De Batavieren (of Bataven) sluiten een verbond met de Romeinen. Voorwaarden van het verbond: de Romeinen zullen de Bataven als vrienden en broeders behandelen, terwijl dezen van tijd tot tijd enige flinke jongelingen voor

de Romeinse legers moeten afstaan. In de Romeinse krijgsmacht munten de Bataven uit, vooral in het overzwemmen van rivieren en het schieten met de boog. Een behendig boogschutter onder de Batavieren is Soranus.

10 v.C.: Claudius Drusus, veldheer der Romeinen, onderwerpt de Friezen. Eerste wegen aangelegd en vaarten gegraven, waaronder de Drusus-gracht. De Friezen moeten de Romeinen een jaarlijkse schatting (ossenhuiden) opbrengen. De Romeinen doen hier te lande veel goeds, zoals: vaarten graven, dijken opwerpen, wegen aanleggen, bruggen slaan. Maar ook de Romeinen waren heidenen.

28 n.C.: Opstand der Friezen tegen de Romeinen. Stadhouder Olennius eiste grotere vellen dan de Friezen konden geven. Daarop werden zij van ossen en akkers beroofd, terwijl zij eindelijk hun vrouwen en kinderen ter slavernij moesten overleveren. Toen klagen niet hielp, stond men op. Eerst in 48 worden de Friezen weer door de veldheer Corbulo onderworpen.

48: De Friezen wederom door de Romeinen onderworpen.

69-70: De Bataven (of Batavieren), onder Claudius Civilis, staan tegen de Romeinen op, omdat deze hen steeds meer als slaven behandelden. Brinio. Keizer Vespasianus. Cerealis.

Oorzaken van de opstand: 1°. de Romeinen behandelden de Bataven niet langer als vrienden en broeders, maar als een overwonnen volk; 2°. in plaats van jongelingen, wezen de Romeinen kinderen en grijsaards voor de krijgsmacht aan, die dan voor een losgeld konden worden vrij gekocht. De Bataven, onder aanvoering van de dapperen Claudius Civilis, behalen eerst menige overwinning, doch worden na een tweejarige oorlog genoodzaakt met de Romeinen een verdrag te sluiten (Cerealis). Zij worden voortaan echter beter behandeld.

71: Vernieuwd verbond tussen de Batavieren en Romeinen.

120: In de nabijheid van het tegenwoordige Voorburg sticht keizer Hadrianus een markt, bekend als "Forum Hadriani".

ca. 4e eeuw: Franken en Saksen komen in Nederland. De Franken vestigen zich in het zuiden, de Saksen in het oosten, terwijl de Friezen in het noorden en westen wonen. De Bataven gaan allengs in deze volken op.

337: De eerste Christen-Romeinse Keizer, Constantijn de Grote, sterft. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Juliaan de Afvallige.

476: Het Westers-Romeinse Keizerrijk houdt op te bestaan.

496: Nederland grotendeels onder Frankisch gebied. Clovis I, koning der Franken, neemt het Christendom aan. Deze heidense koning had een gelofte gedaan, dat hij het Christendom zou aannemen, indien hij een overwinning op zijn vijanden behaalde. Hij overwint en laat zich dopen.

558: Chlotaris, vorst der Franken, onderwerpt de Saksers, die met Friezen en Franken ook in deze landen wonen.

7e eeuw

600: Evangeliepredikers komen in het land. De overgang van de Frankische koningen tot het Christendom heeft voor de Lage Landen zegenrijke gevolgen. Hier komen nl. verscheiden Frankische zendelingen, o. a. Eligius, Amandus en Bavo.

628: Evangelieprediking.

631: Dagobert I, vorst der Franken, sticht de eerste christen-kapel te Utrecht, toen Wiltenburg genoemd. Enige jaren later wordt dit kerkje door de Friezen vernield. De Friezen betonen zich van het Christendom zeer afkerig, vooral ook omdat zij dachten, dat zij hun vrijheid zouden verliezen, indien zij het Christendom aannamen.

ca. 675: Wilfried, Angelsaksisch zending, brengt enkele honderden Friezen tot het christelijk geloof.

679: Radboud, Koning der Friezen, verbrandt de christen-kapel.

690: Willibrord landt met elf gezellen in Katwijk. Zijn zendingswerk wordt tegengewerkt door koning Radboud.

695: Willibrord (Willebrord of Willibrordus) door Paus Sergius tot aartsbisschop der Friezen gewijd. Hij vestigt zich te Utrecht en is de eerste bisschop van Utrecht. Angelsaksische (uit Engeland afkomstige) zendelingen, zoals Willebrord en Bonifatius, zien meer vrucht op hun prediking dan de Frankische. Het Evangelie oefent langzamerhand een weldadige invloed op de bewoners van Nederland uit. Er komt allengs meer beschaving en welvaart.

8e eeuw

712: De Friese Koning Radbod (of Radboud) onderworpen, weigert zich te laten dopen. Karel Martel.

716: De Angelsaksische zending Winfried, later [Bonifatius](#) geheten, landt in Dorestad, Friesland. Ondanks zijn ijver kon Bonifatius in Friesland niet met enige zegen arbeiden. Hij moest weer naar zijn vaderland terugkeren.

719: de Friese koning Radbod (of Radboud) overlijdt. Daarna komt zending Winfried weer in ons land.

754/755: Bonifacius (of Bonifatius) en zijn 52 gezellen in de buurt van Dokkum door de Friezen vermoord. In Engeland geboren, kwam Bonifatius later in een klooster, waar hij tot God bekeerd werd. Hij verliet het klooster en werd een ijverig zending. In Duitsland en in Friesland werkte hij zeer gezegend, totdat hij met 52 van zijn metgezellen door de heidense Friezen werd overvallen en vermoord.

768-814: Regering van Karel de Grote, koning der Franken.

793: Hevige watervloeden.

9e eeuw

800: Karel de Grote tot Keizer gekroond. - Ongeveer 800 is Nederland grotendeels gekerstend.

810-1010: Nederland herhaaldelijk, gedurende twee eeuwen, door de Noormannen geteisterd. Koopsteden als Wijk bij Duurstede, Tiel en Utrecht worden herhaaldelijk geplunderd en in brand gestoken. Duizenden

mensen worden door hen om het leven gebracht of van hun goederen beroofd. Eerst wanneer de Noormannen het Christendom aannemen, houden hun rooftochten op.

810: Eerste inval der Noormannen in Nederland.

814: Karel de Grote sterft.

828: op een rivierduin aan de Oude IJssel ontstaat het dorp Hummelo.

839: De Middell-Rijnmond, bij het "Huis te Britten", verstopt.

843: Nederland komt onder Lodewijk II van Duitsland.

885: Godfried de Noorman vermoord. Einde van de overheersing der Noormannen. Gerolf eerste Graaf (?) van de landstreek die later Holland heette.

10e eeuw

922: Oorsprong van het Graafschap Holland. Begin van het Leenstelsel.

923: Lotharingen door de Duitse keizer veroverd, waardoor de Nederlanden aan Duitsland komen.

923-1299. Het Hollandse Huis, 16 graven en 1 gravin. Dirk I. Dirk II. Arnoud. Dirk III. Dirk IV, Floris I. Dirk V, Floris II, Dirk VI, Floris III, Dirk VII, Ada, Willem I, Floris IV, Willem II, Floris V, Jan I.

938: Vestiging van het bisdom Utrecht met wereldlijk gebied erbij.

993?: Begin van de oorlog tussen Holland en West-Friesland.

11e eeuw

1000?: Omstreeks deze tijd begint men in Nederland uit veen turf te maken.

1009: Laatste inval der Noormannen. Godfried, Voogd van Gelder.

1015: Graaf Dirk III sticht een tol aan de Merwe, Dordrecht.

1018: Dirk III verslaat de Hertog van Lotharingen.

1049: Graaf Dirk IV te Dordrecht door sluipmoord gedood.

1058: Graaf Floris I van Holland in oorlog met bisschop Willem van Utrecht en diens bondgenoot, behaalt bij Dordrecht een overwinning.

1061: Graaf Floris I te Neder-Hemert gedood. Robert de Fries.

1072: Robert de Fries door Godfried "de Bultenaar" uit Holland verdreven.

1094: Gerhard I Graaf van Gelder.

1096: Begin der kruistochten. Eerste kruistocht onder Godfried van Bouillon. Jeruzalem wordt veroverd. Floris II de Vette van Amiens.

1097: Met de indijking van de Krimper-waard begint Holland een "Polderland" te worden.

± 1100: ontstaan van de dienstadel. Tot ongeveer 1100 waren de meeste burchten van hout, nadien werden ze uit steen gebouwd.

12e eeuw

1129: De Heerlijkheid Friesland door Keizer Lotharius van Duitsland aan Graaf Dirk VI van Holland geschonken.

1145: Nieuwe oorlog tussen Utrecht (het Sticht) en Holland.

± 1150: Aan de tweede kruistocht nemen veel Friezen deel.

1170: Grote overstromingen. De Zuiderzee krijgt ongeveer haar latere grootte.

± 1190: De graven van Holland, Gelder en Vlaanderen en de hertog van Brabant nemen deel aan de derde kruistocht.

13e eeuw

1219: Graaf Willem I van Holland belegert en verovert op een kruistocht Damiate.

1247: Graaf Willem II van Holland verkrijgt de waardigheid van Rooms-Koning.

1253: De Vlamingen bij Westkapelle verslagen.

1256: Graaf Willem II, Rooms-Koning, sneuvelt in de strijd tegen de West-Friezen. Hij wordt in het ijs doodgeslagen.

1285: Graaf Floris V geeft aan Amsterdam een in de Nederlandse taal geschreven privilege van tolvrijheid. Sedertdien komt de Nederlandse taal meer en meer in gebruik. Jacob van Maerland. Melis Stoke.

1295: Koning Eduard I van Engeland verleent de Hollanders vrije haringvangst op zijn kusten.

1296: Floris V door enige edelen vermoord. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon graaf Jan I.

1299: De Hollandse Graaf Jan I sterft kinderloos. Einde van het "Hollandse" gravenhuis en begin van het „Henegouwse Huis". Holland en Zeeland gaan over in handen van de graaf van Henegouwen.

1299-1354. Het Henegouwse Huis, 3 graven en 1 gravin. Jan II, Willem III, Willem IV, Margaretha.

14e eeuw

1303: De Vlamingen maken zich van Holland meester.

1304: De Vlamingen, bij Manpad, door de Hollanders, onder Witte van Haamstede, verslagen en uit Holland verdreven. Dood van Jan II.

1305: Lodewijk Berquin, een Bruggenaar, vindt de kunst van diamant-slijpen uit.

1313: Pest en hongersnood.

1318: De beroemde Sint-Janskerk te 's-Hertogenbosch gebouwd.

1339: Graaf Reimond II wordt Hertog van Gelderland.

1345: Graaf Willem IV tijdens een veldtocht tijdens de Friezen bij Stavoren verslagen, waar hij ook sneuvelt, zonder kinderen na te laten.

1346: Margareta, zuster van Graaf Willem IV, wordt door haar gemaal, Lodewijk van Beieren, Keizer van Duitsland, tot Gravin van Holland en Zeeland aangesteld.

1347: Margareta verlaat deze landen. Willem V van Beieren. Einde van het "Henegouwse" en begin van het "Beierse Huis".

1350-1422 Hoekse en Kabeljauwse twisten.

1350: Begin der Hoekse en Labeljauwse twisten. Het buskruit voor het eerst hier in de oorlog gebruikt. De landbouwers beginnen hun bouwland te bemesten.

1354-1433. Het Beierse Huis, 3 graven en 1 gravin. Willem V, Albrecht, Willem VI, Jacoba.

1357: Willem V wordt krankzinnig. Zijn broeder, Albrecht, neemt de regering waar en regeert de Graafschappen onder de titel van ruwaard.

1360: De twisten der Schieringers en Vetkoopers in Fríesland, en die van de Heeckerens en Bronkhorsten in Gelderland.

1380: De "Broeders des Gemeenen levens". Fraterhuizen. Prior Ruysbroeck. Thomas à Kempis. Gerard Groete.

1384: Willem Beukelsz. van Biervliet vindt het haringkaken uit.

1389: Graaf Willem V sterft. Albrecht wordt graaf.

1390: Aleid van Poelgeest in Den Haag vermoord. Jan van Arkel.

1396: Oorlog van Holland en Zeeland tegen Friesland.

1399: Wessel Gansevoort, bijgenaamd "Het licht der Wereld", geboren. Hij overleed op 90-jarige leeftijd.

15e eeuw

1404: Graaf Albrecht sterft. Zijn zoon Willem VI volgt hem op als Graaf.

1405: Oorlog van Graaf Willem VI met Jan XIII, de laatste Heer van Arkel.

1413: De Gebroeders van Eyck te Brugge schilderen met olieverf.

1417: Graaf Willem VI sterft. Zijn dochter Jacoba volgt hem op. Jan van Beieren. Eerste haringnet (vlet) te Hoorn gebreed.

1418: Te Lubeck wordt het Hanze-verbond gesloten.

1421: St. Elizabethsvloed. De Biesbosch ontstaan.

1423: De boekdrukkunst door L.J. Koster uitgevonden

1424: Schoonhoven ingenomen. Albrecht Beyling.

1428: Filips I, de Goede, Hertog van Bourgondië, dwingt Jacoba van Beieren afstand te doen van de regering. Einde van het "Beierse" en begin van het "Bourgondische Huis". Dit is het verdrag van Delft, waarbij Jacoba de titel van gravin behoudt, maar de regering afstaat aan haar neef, Filips van Bourgondië.

1433: Jacoba wordt de titel van gravin ontnomen.

1436: Jacoba sterft.

1433-1482: Het Bourgondische Huis, 2 graven en 1 gravin. Filips I (de Goede), Karel I (de Stoute), Maria (de Rijke).

1433-1467. Filips van Bourgondië.

1439: De eerste windmolen te Westzaan gebouwd. Omstreeks deze tijd begint men hier te lande ook boeken te drukken. Haarlem. Laurens Jansz. Koster.

1442: Rudolf Agricola geboren. Hij overleed op 53-jarige leeftijd.

1459: Adriaan Florisz., naderhand Paus Adriaan, te Utrecht geboren.

1462: Pater Jan Brugman, beroemd volksprediker, geboren.

1465: Hertog Arnoud van Gelder door zijn' zoon Adolf gevangen gezet. Filips I, de Goede, stelt de Staten-Generaal in.

1466: De zeedijken verbeterd.

1467: Hertog Filips I ('de goede') van Bourgondië sterft. Zijn zoon Karel de Stoute volgt hem op. Desiderius Erasmus te Rotterdam geboren.

1467-1477. Karel de Stoute.

1473: De gegoten drukletters uitgevonden door Theodoor Martin. Gelderland bij Bourgondië.

1477: Karel de Stoute sneuvelt bij Nancy. Zijn dochter Maria volgt hem op en treedt in het huwelijk met Maximiliaan, aartshertog van Oostenrijk. Groot-Privilegie.

1482: Maria van Bourgondië sterft aan de gevolgen van een val van haar paard. Haar zoon, Filips de Schone, volgt haar op. Einde van het "Bourgondische" en begin van het "Oostenrijkse Huis". Jan van Schaffelaar springt, ten dode, van de toren te Barneveld. Hier te lande komen bij belegeringen de bommen in gebruik.

1482-1581: Het Oostenrijkse Huis, 3 graven. Filips II (de Schone). Karel II (V). Filips III (II).

1488: Jonker-Fransen-oorlog. Amsterdam krijgt de Duitse keizerskroon boven het Stedelijke wapen.

1492: Columbus ontdekt Amerika. Kaas- en Broodsvolk. Einde van de Hoekse en Kabeljauwse twisten.

1494: Maximiliaan volgt zijn vader als Keizer van Duitsland op. Zijn zoon Filips beklimt de grafelijke zetel.

1496: Filips de Schone huwt met Johanna, dochter van Ferdinand van Arragon en Isabella van Castilië.

16e eeuw

1500: Karel V te Gent geboren.

1504: Filips de Schone wordt Koning van Kastilië.

1506: Dood van Filips de Schone. Zijn zoon Karel II volgt hem onder voogdijschap op.

1509: Dirk Crabeth, beroemd glasschilder te Gouda.

1515-1555: Karel II. In 1515 wordt Karel graaf over Holland en Zeeland

1516: Karel II wordt Koning van Spanje

1517: Op 31 oktober hecht Luther hecht aan de deur van de slotkapel te Wittenberg 95 stellingen. Begin van de Reformatie. Kerkhervorming in Duitsland. Luther. Erasmus. Calvijn.

1518: Karel II wordt Keizer van Duitsland en heet voortaan Karel V. Admiraal Lange Pier.

1521: Luther moet te Worms voor de Keizer verschijnen. Eerste plakkaat tegen de Hervorming in de Nederlanden.

1522: Adrianus Floriszoon Boyens uit Utrecht onder de naam van Adrianus VI tot Paus verheven. - Karel V richt in de Nederlanden de inquisitie, een geloofsrechtbank, op.

1525: Johannes Pistorius (Jan de Bakker) eerste bloedgetuige in Noord-Nederland.

1528: De Geldersen plunderen, onder Maarten van Rossum, 's-Gravenhage.

1529: Nieuw plakkaat in Holland tegen de ketters.

1533: Willem I, Prins van Oranje, te Dillenburg geboren.

1535: De Wederdopers. Jan van Leiden.

1536: Brand te Delft. Desiderius Erasmus sterft.

1543: Gelderland door Karel V veroverd. Hij wordt nu Heer van al de Nederlanden, die dus onder Karel V worden verenigd.

1547: Rijksdag te Augsburg. Johan van Oldenbarneveld geboren.

1550: De Inquisitie hier te lande ingevoerd. Karel V belooft aan ieder, die een ketter aanbrengt, de helft van diens bezittingen.

1555: Karel V doet afstand van de regering aan zijn zoon, Filips II (III), die hem in de Nederlanden ('Heer der Nederlanden') en in Spanje opvolgt.

1558: Karel V sterft in het klooster van St. Just in Spanje.

1559: Koning Filips II verlaat de Nederlanden en vertrekt naar Spanje. Hij benoemt Margaretha van Parma tot landvoogdes. Granvelle wordt Voorzitter van de Raad van State.

1560: Filips richt in ons land 18 bisdommen op, waaronder 3 aartsbisdommen.

1564: Vertrek van Granvelle. Buitengewoon strenge winter.

1565: Compromis of Verbond der edelen.

1566: Prins Willem van Oranje en de Graaf van Hoorne verlaten het Hof der Landvoogdes. Smeekschrift der edelen. Opkomst der Geuzen en ontstaan van hun naam. Hagepreken, Beeldenstorm.

1567-73 Alva landvoogd.

1567: Komst van de hertog van Alva, die Landvoogd wordt. Willem van Oranje en vele Edelen verlaten het land. "Raad van beroerte". Prins Maurits geboren.

1568-1648: Tachtigjarige Oorlog, van Spanje bevrijd. Daarna geconfedereerde republiek.

1568: Slag bij Heiligerlee en Jemmingen. Begin van de tachtigjarigen oorlog. Adolf van Nassau en Aremberg sneuvelen. Egmond en Hoorne te Brussel onthoofd. Lodewijk van Nassau bij Jemmingen verslagen. Prins Willem trekt met een leger over de Maas.

1569: Begin van de heffing van de Tienden, Twintigsten en Hondersten Penning. Water-, Bos-, Slijk- en Wilde Geuzen.

1570: Herman de Ruiter verrast het slot Loevestein. Allerheiligen-vloed.

1572: (1 april) Inneming van Den Briel door de Watergeuzen. Op de Statenvergadering in Dordrecht nemen de steden zelf het bestuur in handen. Het Spaanse gezag wordt niet meer erkend. Vele steden verdrijven de Spanjaarden en verklaren zich voor Prins Willem van Oranje. Moorden te Zutphen en Naarden. Negentien rooms-katholieke geestelijken, de meesten afkomstig uit Gorinchem, worden door de watergeuzen op brute wijze vermoord.

1573: Haarlem door de Spanjaarden belegerd en ingenomen. Van Alkmaar begint de victorie; daar worden de Spanjaarden teruggeslagen. Slag op de Zuiderzee. Vertrek van Alva. Requesens volgt hem op.

1574: Slag op de Mokerheide. Graven Lodewijk en Hendrik van Nassau sneuvelen. Beleg en ontzet van Leiden. Slag op de Mookerheide.

1575: Stichting van de Leidsche Hogeschool, start van de opleiding van predikanten. Beroemde tocht van de Spanjaarden door de wateren tussen Tolen en Duiveland. Mondragon. In Breda met vruchteloze onderhandelingen begonnen.

1576: Beleg van Zierikzee. Dood van Requesens. Spaanse furie te Antwerpen. Pacificatie (bevrediging) te Gent.

1577: Don Juan van Oostenrijk wordt Spaans Landvoogd. Pieter Paulus Rubens te Antwerpen en Jacob Cats te Brouwersaven geboren. Matthias van Oostenrijk hier te lande.

1579: Unie van Atrecht. Unie van Utrecht. Mede door de Unie van Utrecht is toen de grondslag van het huidige Nederland en zijn staatsvorm gelegd. Het dertiende statuut van de Unie van Utrecht verheft de gereformeerde religie tot staatsgodsdienst. Dit statuut bleef geldig tot 1796, dus ruim 200 jaar.

1580: Verraad van Rennenberg, waardoor Groningen aan de Spaanse zijde komt. Beleg en ontzet van Steenwijk. Aardbeving in de Nederlanden. De Prins van Oranje vogelvrij verklaard.

1581: (26 juli) Afzwering van Philips II: met het 'placaat van verlatinghe' wordt de soevereiniteit van koning Philips II van Spanje afgezworen. Einde van het "Oostenrijkse Huis". Republiek der Verenigde Nederlanden. Pieter Cornelisz. Hooft geboren te Amsterdam. Aartshertog Matthias vertrekt. De Hertog van

Anjou komt in de Nederlanden, en onder beperkende bepalingen, wordt hij, als erfelijk Vorst en Heer, gehuldigd.

1582: Aanslag te Antwerpen op het leven van Willem I, de Prins van Oranje, door Jean Jauregui.

1583: Verraad van Anjou. Franse furie te Antwerpen. Maurits. Hugo de Groot te Delft geboren.

1584: Frederik Hendrik geboren. 10 juli: Prins Willem I van Oranje door Balthasar Gerards doodgeschoten. Kasper van Baerle, Frans Hals en Anna Roemers Visscher geboren. Prins Maurits wordt Stadhouder van Holland en Zeeland.

1585: De Spanjaarden onder Parma veroveren Antwerpen. Gerbrand Adr. Bredero te Amsterdam geboren. Komst van de graaf van Leicester. Franeker krijgt een hogeschool.

1586: Johan van Oldenbarnevelt wordt Advocaat van het Land.

1587-1648: Het tijdperk van de Gouden eeuw. Dit tijdperk vangt aan bij het vertrek van de graaf van Leicester, of bij de vestiging van de onafhankelijke Republiek. Bij het sluiten van de vrede van Münster had dit 'Gouden Tijdperk' bijna zijn toppunt bereikt.

1587: De Graaf van Leicester vertrekt Het begin der onafhankelijke Republiek. Joost van den Vondel te Keulen geboren.

1588: De Spaanse Onoverwinnelijke Vloot ("Armada") vernield. - Vanaf 1588 nemen de Staten-Generaal zelf het bestuur van de 'Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden' in handen.

1590: Prins Maurits wordt stadhouder van Overijsel en Utrecht. Hij neemt Breda door list in: door middel van een turfschip. De Spanjaarden trachten tevergeefs Lochem te verrassen door middel van hooiwagens. Dood van Dirk Volkerstz. Coornhet.

1591. Maurits verovert vele steden als Zutphen, Deventer, Delfzijl, Hulst, Nijmegen, enz.

Bij het ontwerpen van het plan voor de veldtocht speelde het eigenbelang van de provincies een grote rol. Terwijl voor Friesland de verovering van Coevorden, Steenwijk en Groningen het zwaarst woog, drongen Holland en Zeeland aan op de herovering van Geertruidenberg. Gelderland en Utrecht verlangden de inneming van de IJselvestingen. Na langdurige onderhandelingen kwam men overeen, vooreerst een poging te wagen ter verovering van de IJselvestingen en dan Groningen en Steenwijk te belegeren, want slechts onder deze voorwaarde stond Friesland de medewerking van zijn contingent toe bij de belegering van Zutphen en Deventer.

1592: Prins Maurits neemt Steenwijk na belegering in. Coevorden ingenomen. De Hertog van Parma sterft. Mansfeld in naam, Fuentes inderdaad de opvolger van Parma. Cornelis Dirksz. van Uitgeest vindt de houtzaagmolens uit.

Spaanse stadhouders na Parma: Mansfeld, Ernst van Oostenrijk, Fuentes, Albertus van Oostenrijk.

1593: Maurits verovert Geertruidenberg. Plakkaat, uitgevaardigd door Fuentes, volgens 't welk alle krijgsgevangenen moesten gedood worden en 't afkopen van plundering bij doodstraf verboden werd. Pieter Plancius te Amsterdam maakt de eerste zeekaarten.

1594: Groningen door Maurits belegerd en ingenomen. Hij brengt zodoende Groningen weer aan de Unie. Maria Tesselschade Visscher te Amsterdam geboren.

De stad Groningen moest zich overgeven en het Tractaat van Reductie tekenen, waarbij bepaald werd, dat zij haar rechten zou behouden, dat alleen de Hervormde leer de heersende zou zijn, terwijl aan ieder vrijheid van geloof werd toegezegd. Stad en Lande zouden één gewest uitmaken, waarover Willem Lodewijk stadhouder werd. Mét de verovering van Groningen was 't laatste van wat door Rennenbergs verraad verloren was gegaan, weer bij de Unie gevoegd.

1595: Eerste tocht der Nederlanders onder Gebr. Houtman naar Oost-Indië.

De eerste vloot, in 1595 door de Amsterdamschen koopman Hudde en anderen in zee gebracht, bestond uit vier schepen met een bemanning van 248 koppen. Pieter Dirksz. Keyzer was het hoofd van de vaart, Cornelis Houtman dat van de handel. In 1596 na een reis van 446 dagen, werd Bantam bereikt; daarna werd o.a. Bali bezocht. De terugreis duurde 168 dagen.

1596: Dood van Mondragon. Tocht van Heemskerk, Barentz. en De Rijp naar de IJszee. Overwintering op Nova-Zembla. Engeland en Frankrijk sluiten met de Nederlanders een verbond tegen Spanje. Constantyn Huygens geboren te 's-Gravenhage. Albertus van Oostenrijk wordt landvoogd.

Een van de schepelingen, Gerrit de Veer, gaf van de tocht een reisjournaal uit. In 1871 bezocht kapitein Carlson, een Zweed, met het schip de Solid het eiland Nova-Zembla en vond behalve de hut nog verscheidene andere zaken: klok, degens, geweren, hellebaarden, dwarsfluit, tinnen kandelaars, lampetkan, boeken, enz., die door de Nederlanders waren achtergelaten. Deze voorwerpen, werden door de Nederlandse regering aangekocht en in de modelkamer te 's-Gravenhage ter bezichtiging gesteld.

In 1596 traden de Staten-Generaal toe tot het verbond dat Frankrijk en Engeland enige tijd vroeger tegen Spanje hadden gesloten. Zij namen daarbij de verplichting op zich 4000 man hulptroepen aan Frankrijk te leveren en met een leger van 8000 man de vijand aan de grenzen bezig te houden. De gevolgen van het verbond betekenden weinig wegens de ijverzucht tussen Frankrijk en Engeland. Frankrijk was uitgeput door de lange oorlog; daarom was Hendrik IV er op uit, vrede te sluiten met Spanje. Dit gelukte hem de 2e mei 1598 te Vervins. Oldenbarnevelt en Justinus van Nassau, die als afgevaardigden van de Staten hierbij tegenwoordig waren, poogden tevergeefs de Koning tot andere gedachten te brengen. Hendrik kreeg van Spanje alle veroverde plaatsen terug, beloofde onze Staten met troepen te ondersteunen en de voorgeschoten gelden terug te betalen. Elizabeth scheen ook vrede met Spanje te willen sluiten. Door de bemiddeling van Oldenbarnevelt werd dit belet. Het verdrag van 1585, door ons met Elizabeth gesloten, werd in geldelijk opzicht minder drukkend. In plaats van 2 zou er voortaan maar 1 Engelsman zitting hebben in de Raad van State. — Over Engeland regeerde toen koningin Elizabeth uit het huis Tudor. Na de dood van Elizabeth sloot haar opvolger Jacobus I uit het huis Stuart, een zoon van de ongelukkige Maria Stuart, vrede met Spanje (1604).

1597: Slag (ruitergevecht) bij Turnhout. Koning Filips II staat de Nederlanden aan zijn dochter Isabella af. Marten Harpertsz. Tromp geboren.

Van 800 ruiters vergezeld, overwon Maurits bij Turnhout de tienmaal sterkere Spaanse troepen onder Varax. Door de verovering van Rijnberk (in 't Keulsche), Groenlo, Enschede enz. werden de graafschap Zutphen, benevens Twente, Drente en de Ommelanden van vijanden gezuiverd.

1598: Olivier van Noort stevent de aardbol om. Huwelijk van aartshertog Albrecht van Oostenrijk met Isabella, dochter van Koning Filips II. Deze staat als bruidschat de Nederlanden aan haar af. Albrecht en Isabella aanvaarden de regering over de Zuidelijke Nederlanden. Dood van Koning Filips II.

Bruidschat gegeven aan Isabella onder voorwaarde, dat deze landen weer aan Spanje zouden komen als Isabella kinderloos overleed. In dat geval zou Albertus slechts gouverneur blijven. Hij stierf echter vóór Isabella, nl. in 1621. Zijn vrouw heeft zich toen met de positie van landvoogdes tevreden gesteld (gest. 1633). Zo verzorgde de koning Filips II zijn dochter, verlichtte zijn zoon de regering en hoopte Engeland en Frankrijk te bewegen, de opstand niet langer te steunen, 'tgeen ze vroeger hadden gedaan om Spanje te verzwakken.

1600: Maurits wint de slag bij Nieuwpoort. Hogeschool te Harderwijk gesticht. Rond het jaar 1600 is de streek ten noorden van de Rijn geheel van Spanjaarden gezuiverd. Het gebied van de Unie van Utrecht was nu één geheel.

Oldenbarneveldt dreef de tocht naar Vlaanderen door, ten einde de Duinkerkers te bedwingen, Frankrijk te tonen, dat men het ernstig meende met het voortzetten van de oorlog en tevens Engeland af te houden van vrede te sluiten met Spanje. Het leger van de Staten telde 12.000 man infanterie en 3000 man cavalerie onder 't bevel van Maurits. Frederik Hendrik vergezelde hem. Oldenbarneveldt zelf en verschillende leden van de Staten-Generaal namen deel aan de tocht. De 19e juni verzamelde het Staatse leger zich te Rammekens en ging vervolgens tussen Gent en Brugge door naar Nieuwpoort, terwijl de vloot de nodige ammunitie naar Oostende bracht. De 27e juni kwam men daar aan en de leden van de Staten-Generaal vestigden er zich. De 29e juni inspecteerde Albertus zijn troepen bij Gent en zond ze in de richting van Nieuwpoort. De 2e juli vond de slag bij Nieuwpoort plaats, in het begin voordelig voor Albertus. Elizabeth was vol lof over de slag en Hendrik IV kon moeilijk zijn vreugde verbergen.

17e eeuw

In de zeventiende eeuw emigreerden grote groepen Spanjaarden en Portugezen naar Nederland. Hier keerden zij terug tot het jodendom, oorspronkelijke geloof van hun voorouders, die vrijwillig of gedwongen tot het christendom waren overgegaan.

1601-1604: Beleg van Oostende.

1602: Oprichting van de Oost-Indische Compagnie, welke tot taak had de handel met Indië tot een winstgevend bedrijf te maken en Spanje ook overzee te bevechten.

In 1498 had de Portugees Vasco di Gama de zeeweg naar Indië gevonden, en sedert die tijd had Portugal de alleenhandel in de Indische waren. Lissabon werd de zetel van de wereldhandel. Nu haalden de Nederlanders de Indische waren uit de Portugese havens en voorzagen daarmee de andere landen van Europa. De winsten die de Nederlandse verkregen door deze handel uit de tweede

hand waren zeer aanzienlijk. In 1580 veroverde Alva Portugal voor zijn meester, maar hoewel nu Lissabon en de andere Portugese havens eigenlijk verboden terrein voor de Nederlandse koopvaarders waren, liet Filips oogluikend de handel met hen toe. De Nederlanders toch haalden niet alleen de Indische specerijen uit de havens van zijn rijk, maar brachten er ook de producten van het Noorden, zoals graan, dat de Spanjaarden niet konden ontberen. Dit duurde tot 1585, toen plotseling beslag werd gelegd op alle schepen der Nederlanders in Spaanse havens. Ze werden dus gedwongen, zelf naar Indië te stevenen.

Ten einde aan de Spaanse kapers en de Kaapse stormen te ontkomen, zochten ze eerst een weg langs het Noorden van Europa en Azië. Die pogingen mislukten alle door het ijs en de sneeuw. In 1594 werden 4 schepen uitgerust, waarvan 2 voor rekening van Holland en Zeeland en 2 voor rekening van Amsterdam. Ook deze onderneming mislukte; eveneens die welke in 1595 werd uitgerust door de Staten-Generaal. Deze zagen nu van verdere ondernemingen af, maar beloofden f. 25.000 aan wie de weg om de Noord vond. Dat de vermaarde tocht van 1596 onder aanvoering van Heemskerk, Barends en de Rijp ook geen gunstige resultaten opleverde, is bekend. (Aan prof. Nordenskjöld, een Zweed, gelukte het op de Vega van 1878—'79 van de Noordelijke IJszee door de Beringstraat naar de Groten Oceaan te komen)

Inmiddels werden er pogingen aangewend om Indië te bereiken langs de weg om de Kaap de Goede Hoop. Onbekend was die weg niet. De Amsterdamse predikant Petrus Plancius, zeer ervaren in aardrijks- en zeevaartkunde, vervaardigde de nodige kaarten, met gebruikmaking van Spaanse en Portugese bronnen. Uit de geschriften van Jan Huygen van Linschoten kon men uitstekende inlichtingen bekomen. Door negen aanzienlijke Amsterdamse kooplieden werd nu een compagnie gevormd tot het zenden van enige schepen. In 1595 vertrokken er vier naar Java onder Pieter Dirksz. Keizer en Cornelis Houtman. De tocht duurde 2,5 jaar. De uitkomst was niet schitterend, maar de weg naar Indië was gevonden.

Naast de *eerste* compagnie, de *Compagnie van Verre*, werden spoedig andere maatschappijen opgericht. Door onderlinge naijver werkten deze maatschappijen elkaar tegen; dit was gevaarlijk met het oog op de Engelse concurrentie. Om onze handel in die verwijderde streken voor een wisse ondergang te behoeden, wist de altijd waakzame Oldenbarnevelt, daarin krachtig bijgestaan door prins Maurits, al de kleine maatschappijen tot één grote, de *Vereenigde Oostindische Compagnie*, samen te smelten (1602).

De Staten-Generaal verleenden haar bij octrooi van 20 maart 1602 het recht van alleenhandel ten oosten van de Kaap de Goede Hoop en door de Straat van Magelhaen, dus op geheel Azië, benevens de zuid- en oostkust van Afrika, voor de tijd van 21 jaren. Het kapitaal van de maatschappij was ongeveer 6,5 miljoen, verdeeld in aandelen van f 3000. Er waren zes Kamers, waarvan Amsterdam $\frac{1}{2}$, Zeeland $\frac{1}{4}$, Delft, Rotterdam, Enkhuizen en Hoorn elk $\frac{1}{16}$ van de inleg hadden. De Kamer van Amsterdam had ook daardoor zo groot aandeel in de inleg, omdat de aandeelhouders van Gelderland, Utrecht en Friesland er toe behoorden.

Het bestuur van de Compagnie bestond aanvankelijk uit 73 bewindhebbers (al de bestuurders van de vroegere maatschappijen), doch met de bepaling, dat ingeval van dood of ontslag dit aantal tot 60

zou worden teruggebracht (Amsterdam 20, Zeeland 12, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen elk 7). Bij vacature in een der zes Kamers maakten de overblijvenden een drietal op, waaruit een keuze werd gedaan door of namens de Staten van het gewest. Niet altijd geschiedde dit. In Amsterdam b.v. matigden de burgemeesters zich dit recht aan. Evenals in de Republiek had deze stad ook in de Compagnie de grootste invloed. De hoofdleiding en het dagelijks bestuur berustten bij de *Kamer van zeventien*, die gekozen werd door het bestuur van de verschillende Kamers. Amsterdam koos 8, Zeeland 4, de andere Kamers ieder één, terwijl de 17e beurtelings door een van de Kamers buiten Amsterdam werd benoemd.

De O.I.C. had onbeperkt gezag in Indië, benoemde zelf haar ambtenaren, verklaarde oorlog en sloot vrede in naam van de Staten-Generaal, nam krijgsvolk in dienst, dat aan de Staten-Generaal de eed van trouw moest afleggen en kreeg in 1726 het recht munten te slaan met de letters V.O.C. Ruim waren de winsten, die de aandeelhouders ontvingen. Gemiddeld keerde de Compagnie gedurende anderhalve eeuw jaarlijks 21 % uit. Geen wonder dus, dat de actiën van 3000 gulden ter beurze voor 600 % verhandeld werden. Het opperbevel berustte bij de Gouverneur-Generaal. Onder de G.G. stond de Directeur-Generaal, die het oppertoezicht had op de handel; onder dezen weer de opper- en onder-kooplieden. De Raad van Indië en de Raad van Justitie stonden den G. G. ter zijde. De eerste G.G. was Pieter Both (1610).

Het stelsel der Compagnie was alleenhandel en geheimhouding; het bezetten van vaste punten, vooral op eilanden waar men zich lichter handhaven kon; voordelige koop en verkoop van de landbouwproducten; soms beperkte aankweking tot handhaving van hoge prijs; streng toezicht op de ambtenaren; bevordering naar verdiensten en steeds van onderen op.

1603: Van Waerwyck vestigt op Java, te Bantam en te Grisse, de eerste handelskantoren. Dood van Koningin Elisabeth van Engeland. Jacobus I, uit het huis van de Stuarts, volgt haar op

1604. Jacobus I vrede met Spanje. Grave, Aardenburg, IJzendijke en Sluis door Maurits genomen. Spinola neemt Oostende na een beleg van drie jaren in.

1605. Van der Hagen verovert een Portugese sterkte op Ambon. Zij wordt onder de naam Victoria de eerste Nederlandse hoofdzetel in de Oost.

1606: Heldendood van de Vice-admiraal Reinier Klaaszen (Claessen). Simon Stevin brengt de tiendele breuken in gebruik. Reinier Klaassens vliegt met zijn schip in de lucht. Rembrandt van Rijn te Leiden geboren.

1607: Jacob van Heemskerk sneuvelt bij Gibraltar. Michiel Adriaansz. de Ruyter te Vlissingen geboren.

1608: De eerste steen gelegd van de Handelsbeurs te Amsterdam.

1609—1614. Gulik-Kleefse successie-oorlog.

In 1609 overleed de hertog van Gulik en Kleef, Johan Willem, kinderloos. Keurvorst Johan Sigismund van Brandenburg en paltsgraaf Wolfgang Willem van Neuburg maakten aanspraak op de erfenis en bezetten ieder een deel daarvan. Toen keizer Rudolf daarop aanmerkingen maakte, verbonden zij

zich met elkaar en besloten de landen gemeenschappelijk te besturen tot omtrent ieders rechten een beslissing zou genomen zijn. Aartshertog Leopold bracht een leger op de been en nam Gulik in, waarna de Protestantse vorsten, die in 1608 de Unie hadden gesloten, hun te hulp kwamen en de Oostenrijkers verdreven. De vorsten van de Katholieke Ligue (gesloten in 1609) rustten zich nu ook ten strijde. De Protestanten sloten een verbond met Hendrik IV van Frankrijk, die een machtig leger op de been bracht. De moord, op Hendrik in 1610 gepleegd, voorkwam de oorlog. De beide partijen legden de wapens neer en tussen de Keurvorst en de Paltsgraaf, die inmiddels in heftige strijd waren geraakt, kwam in 1614 een overeenkomst tot stand, volgens welke zij de betwiste landen onder elkaar zouden verdelen. Om de bijstand van Spanje te verkrijgen was de Paltsgraaf van Luthers Katholiek geworden, terwijl de Keurvorst van Luthers Gereformeerd werd om de Hollanders op zijn zijde te krijgen.

1609-1621. Twaalfjarig bestand

1609: Het Twaalfjarig bestand gesloten: Filips III sluit te Antwerpen een bestand met de opstandige Nederlanden. Godsdiensttwisten tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten. Verwijdering tussen Maurits en Van Oldenbarnevelt. Adriaen Metius vindt de telescoop uit. Hudson, een Engelsman in dienst van de Oost-Indische Compagnie, ontdekt Nieuw-Nederland.

Twaalfjarig bestand. Ofschoon beide partijen uitgeput waren, werd er in 1609 geen vrede gesloten, omdat de Spanjaarden eisten: 1e. dat de Nederlanders zouden afzien van de vaart op Indië; 2e. vrije uitoefening van de Roomse godsdienst. Jeannin, de bekwame gezant van Hendrik IV, koning van Frankrijk, bewerkte nu een wapenstilstand voor de tijd van 12 jaren. De aartshertogen en Spanje verklaarden de gewesten van het Noorden te houden voor vrije en onafhankelijke landen. Elk zou behouden wat hij bezat; omtrent Indië werd niets besloten; daar bleef de oorlog dan ook voortduren.

1613: Oprichting van de Noordsche Maatschappij voor de Walvischvaart. Gerard Dou te Leiden, en Bartholomeus van der Helst te Haarlem geboren.

1614: De Hogeschool te Groningen gesticht. De Groenlandsche Compagnie opgericht.

1615. Oldenbarnevelt maakt van de geldverlegenheid van Jacobus I van Engeland gebruik om de pandsteden voor een derde van de verschuldigde som in te lossen. (Tot 1626 heeft de Engelse gezant nog zitting in de Raad van State).

1617. Godsdienst- en burgertwisten. (Gomarus, Arminius, Remonstranten, Contra-Remonstranten, Scherpe Resolutie, Waardgelders, Oldenbarnevelt, Maurits, Hugo de Groot, Hogerbeets, Ledenberg).

De toestand op kerkelijk gebied liet te wensen over; bij gebrek aan een wettelijk geregelde kerkorde konden twisten tussen de wereldlijke overheid en de kerkele leiders niet uitblijven. Een grote vraag drong zich op de voorgrond of namelijk de kerk zichzelf vrij zou regeren dan of de overheid een overwegende invloed op haar zou hebben. De Staten van Holland wilden 't laatste; bewijs: de nooit in werking getreden Kerkorde van 1576, volgens welke predikanten, ouderlingen en diakenen door de Vroedschap zouden worden gekozen. De Calvinisten daarentegen wilden vrije benoeming van predikanten, ouderlingen en diakenen door de kerkenraad, onder goedkeuring van de gemeente en de overheid, dus een vrije kerk. Een regeling als de kerk wilde, heeft bestaan; het was de Kerkorde van 1586; zij werd echter na Leycesters vertrek terzijde geschoven. Het gemis van een goede regeling

deed zich gevoelen, toen ernstige twisten in de kerk uitbraken.

De twisten tussen Gomarus en Arminius over het leerstuk van de praedestinatie of voorbeschikking begonnen reeds in 1603. De aanhangers van Arminius kregen de naam van Remonstranten, doordat zij in 1610 een remonstrantie of vertoog over 5 punten, waarop de leer der voorbeschikking hoofdzakelijk neerkwam, indienden bij de Staten van Holland. De aanhangers van Gomarus (eerst hoogleeraar te Leiden, later te Groningen) leverden op de Haagse conferentie (1611) — een bijeenkomst van enige predikanten der beide partijen in de vergadering der Staten van Holland — een contra-remonstrantie in, vervat in zeven artikelen. Deze bijeenkomst trof geen doel.

De spanning tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten werd groter, toen Maurits zich openlijk aan de zijde van de laatsten schaarde (1617). Op een zondag begaf hij zich met een groot gevolg naar de Kloosterkerk, die door de magistraat van Den Haag aan de Contra-Remonstranten was afgestaan. Het gevolg hiervan was de Scherpe Resolutie. Dit was een besluit, door de Staten van Holland op aansporing van Oldenbarnevelt genomen, waarbij 1°. de steden werden gemachtigd om op eigen gezag waardgelders (mannen, die voor geld de waarde of wacht hielden) aan te stellen; 2°. aan de officieren en verdere krijgslieden werd gelast, de Staten en overheidspersonen van de steden, waar zij in garnizoen lagen, trouw en gehoorzaam te zijn; 3°. bepaald werd dat er geen nationale synode zou worden gehouden, en 4°. dat niet de hoven van justitie, maar de Staten zelf rechters zouden zijn in alle zaken, uit de toenmalige geschillen voortspruitend. Groot was de verbittering over dit besluit. De Scherpe Resolutie schiep een krijgsmacht naast de bestaande onder de kapitein-generaal; zij bedreigde de soldaten van de Unie met afdanking, als zij hun diensten weigerden; zij verbood aan hoven en rechtbanken voor de verdrukten op te treden. Om zich verder te versterken, bracht Oldenbarnevelt tussen acht Hollandse steden en de provincies Utrecht en Overijssel een geheim bondgenootschap tot stand, teneinde de provinciale souvereiniteit te verdedigen en het houden van een nationale synode tegen te gaan. De tegenstanders van Oldenbarnevelt wisten de Staten-Generaal over te halen een zending uit hun midden naar Utrecht te doen gaan, om daar de waardgelders af te danken en een nationale synode te doen houden. Maurits, die aan 't hoofd van de deputatie stond, slaagde daarin werkelijk. De 21e augustus bevalen de Staten-Generaal, dat ook in Holland de waardgelders de wapens moesten nederleggen. Een achttal leden van de Staten-Generaal namen den 28e en 29e augustus in 't geheim twee besluiten: 1°. Maurits en enige leden van de St.-Gen. werden gemachtigd maatregelen te nemen tot heil van het land; 2°. Oldenbarnevelt, Hugo de Groot en Rombout Hogerbeets moesten gevangengenomen worden. De St.-Gen. keurden deze besluiten later goed. Maurits liet bovengenoemde heren, benevens Gilles van Ledenberg, secretaris van Utrecht, gevangennemen en verzette overal in Holland de wet. Vierentwintig buitengewone rechters, 12 uit Holland en 12 uit de andere gewesten, werden aangesteld om de beschuldigten te vonnissen.

1618: Waardgelders. Johan van Oldenbarnevelt, Hugo de Groot en Rombout Hoogerbeets gevagen genomen. Begin van de Nationale Synode te Dordrecht (nov. 1618 - mei 1619).

Nationale Synode. Voorzitter van de Synode was Johannes Bogerman, predikant te Leeuwarden. De Remonstranten werden niet ais gelijken, maar als gedaagden behandeld. Hun leer werd op 24 april veroordeeld.

De Synode besloot over te gaan tot de vertaling van de Bijbel (deze kreeg in 1635 haar beslag). Ongeveer 200 Remonstrantse predikanten werden afgezet; 70 tekenden de Acte van Stilstand, waarbij ze beloofden, zich te onthouden van kerkdienst, mits door de Staten-Generaal in hun onderhoud werd voorzien; onwilligen werden over de grenzen gezet. Er waren op de Synode 28 buitenlandse godgeleerden en 58 Nederlanders: de eersten waren uit Engeland, Schotland, de Palts, Hessen, Zwitserland, Nassau, Oost-Friesland en Bremen.

1619: Einde van de Dordsche Synode. Johan van Oldenbarneveld onthoofd. De Groot en Hoogerbeets op Loevenstein gevangen gezet. Gillis van Ledebergs lijk aan de galg. - Op Java neemt Jan Pieterszoon Coen Jacatra in en sticht op de puinhopen ervan Batavia.

1620: Prins Maurits wordt Stadhouder van Groningen en Drente. Filips Wouwerman geboren te Haarlem.

1621: Hugo de Groot ontsnapt uit Loevestein. Einde van het Twaalfjarig Bestand met de Spanjaarden. Oorlog met Spanje hervat. Westindische Compagnie opgericht.

1623: Aanslag op het leven van Prins Maurits. Reinier en Willem van Oldenbarnevelt. Streng Winter. Cornelis de Witt te Dordrecht geboren.

1625: Prins Maurits sterft. Zijn stiefbroer Prins Frederik Hendrik volgt hem op. Hij regeert tot 1647. Paulus Potter te Enkhuizen, en Johan de Witt te Dordrecht geboren.

1626: Overwinning van Piet Hein in Amerika.

1627: De thermometer en de microscoop uitgevonden door Cornelis Drebbel te Alkmaar.

1628: Piet Hein veroverd de Spaanse Zilvervloot.

1629: Frederik Hendrik neemt 's-Hertogenbosch in. Christiaan Huygens te 's Gravenhage geboren.

1631: Nieuw-Holland door Nederlanders ontdekt.

1632: Frederik Hendrik neemt Venlo, Roermond en Maastricht in.

1635: Verbond met Frankrijk. Frans van Mieris te Delft geboren.

1636: De Hogeschool te Utrecht gesticht, waar de opleiding van predikanten begint. Brazilië veroverd. Jan steen te Leiden geboren. Tulpenhandel.

1637: Breda ingenomen. Marten Harpertsz. Tromp wordt Luitenant-Admiraal.

1639: Zeeslag bij Duins: Maarten Harpertszoon Tromp verslaat de Spaanse Vloot.

1647: Prins Frederik Hendrik sterft. Zijn zoon prins Willem II volgt hem op als stadhouder. Johannes Antonides van der Goes te Goes geboren.

1648: Vrede te Munster ofwel de Westfaalse vrede, einde van de 80-jarige oorlog met de Spanjaarden.

1648-1795: Het tijdperk van grootheid en verval. Dit tijdvak begint bij het einde van de Tachtigjarige Oorlog, en neemt een einde met de ondergang der Republiek.

1649: Verzet van Prins Willem II tegen het afdanken van krijgsvolk. Koning Karel II van Engeland onthoofd. Cromwell.

1650: Onenigheden over het afdanken van krijgsvolk. Dood van Willem II. Willem III geboren.

1650-1672: Eerste stadhouderloos tijdperk.

1651: Grote vergadering in Den Haag.

1652-1654: Eerste oorlog met Engeland ('Engelse oorlog').

1653: Maarten Herpertsz. Tromp sneuvelt bij Ter Heide, Jan van Galen bij Livorno. Jan de Witt wordt Raadpensionaris (1653-72).

1654: Vrede met Engeland te Westminster. Acte van Seclusie.

1658: Oorlog in het Noorden.

1664-1667. Tweede Engelse oorlog. Voornaamste reden was de Engelse jaloezie op de bloeiende Nederlandse handel ter zee. Tocht naar Chattam.

1666: Vierdaagse zeeslag.

1667: Tocht naar Chatham. Vrede met Engeland te Breda. Eeuwig Edict.

1668: Triple Alliantie. Vrede te Aken.

1669: Rembrandt sterft.

1672: Oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen: derde oorlog met Engeland, eerste met Frankrijk en Keulen en Münster. In het voorjaar worden de Nederlanden overrompeld door Keulse, Munsterse en Franse troepen. Vernietiging van het Eeuwig Edict. Willem III in allerlijl tot stadhouder benoemd. De gebroeders De Wit vermoord.

1674: Vrede met Engeland, Munster en Keulen.

1675: Inwijding van de Portugese Synagoge te Amsterdam, die ruimte bood aan 1200 mannen en 440 vrouwen. Toeristen verbaasden zich over de openheid waarmee in Nederland het joods geloof beleden kon worden.

1676: Michiel Adr. de Ruyter sneuvelt bij het eiland Sicilië (Syracuse).

1678: Vrede met Frankrijk te Nijmegen.

1679: Vondel sterft.

1685: Herroeping van het Edict van Nantes.

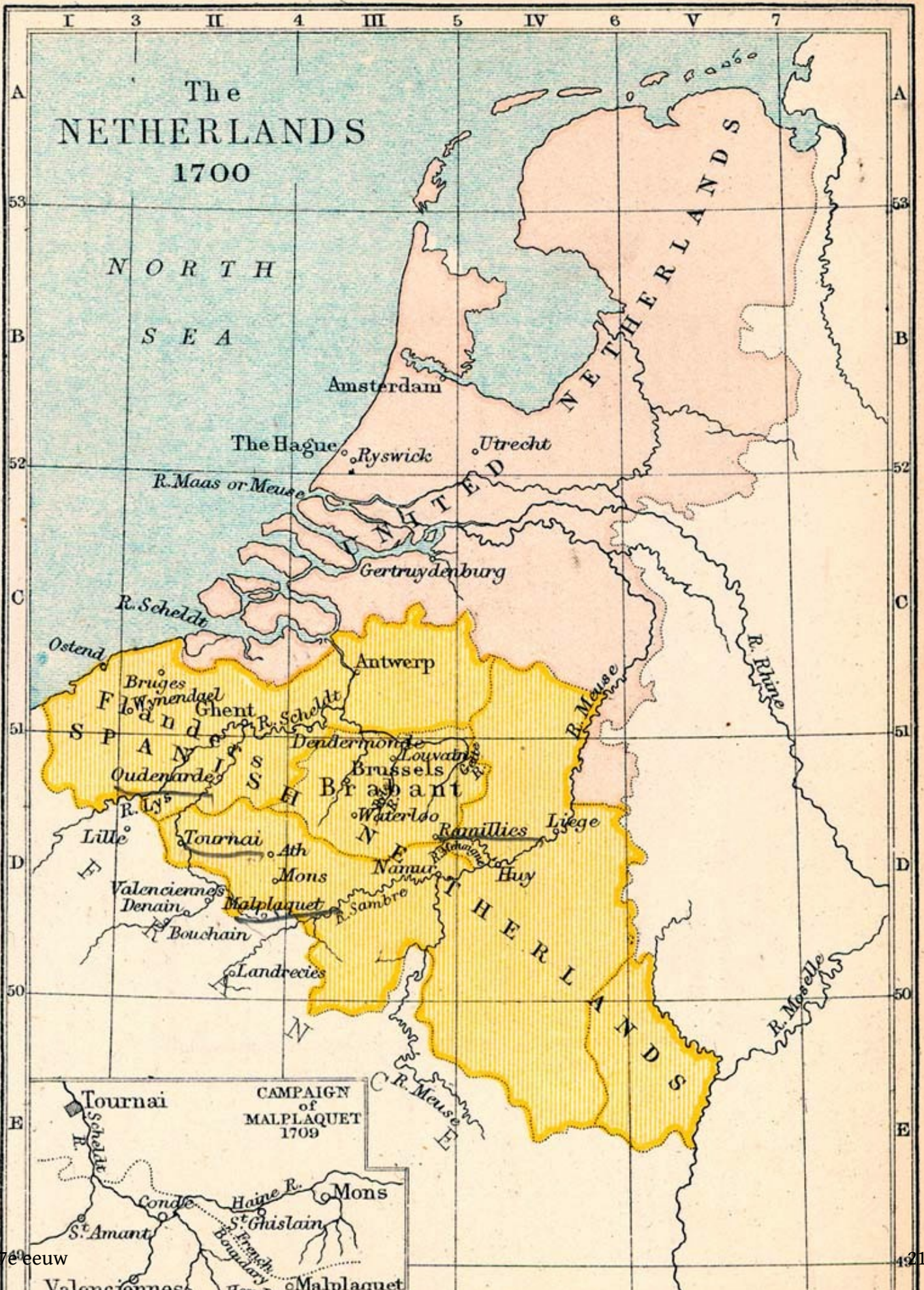
1688: Willem III verjaagt zijn schoonvader Jacobus II van de Engelse troon.

1689: Prins Willem III wordt Koning van Engeland.

1692: Zeeslag bij kaap La Hogue.

1697: Vrede te Rijswijk, die een einde maakt aan de negenjarige oorlog. Tsaar Peter de Grote bezoekt Nederland.

1700:

Kaart^[4]: Nederland in 1700

18e eeuw

1702: Prins Willem III sterft. Spaanse successie- of erfenis-oorlog.

1702-1747: Tweede stadhouderloos tijdperk.

1704: De Engelsen en Nederlanders veroveren Gibraltar.

1709: Slag bij Malplaquet.

1711: Johan Willem Friso verdrinkt aan de Moerdijk.

1713: Vrede van Utrecht, die een einde maakt aan de Spaanse Successie-oorlog.

1715: Barrière-tractaat.

1717: In de nacht van 24 op 25 december breken in Noord-Nederland de dijken na een zware winterstorm. Honderden huizen werden verzwolgen, dorpen werden weggevaagd, tienduizenden koeien, paarden en schapen verdronken. Naar schatting 2300 mensen kwamen om, vooral in Groningen.

1750-1748: Oostenrijkse Successie-oorlog.

1747: Inval der Fransen. Ze bemachtigen Staats-Vlaanderen. Willem Karel Hendrik Friso wordt stadhouder onder de naam van Willem IV. Oostenrijkse erfopvolgings-oorlog.

1748: Vrede met Frankrijk te Aken.

1751: Dood van Prins Willem IV. Prinses Anna gouvernante.

1759: Dood van Prinses Anna de Gouvernante.

1766: Prins Willem V wordt meerderjarig en aanvaardt de regering, hij wordt Stadhouder. Patriotten en Prinsgezinden.

1780-84: Vierde oorlog met Engeland.

1781: Zeeslag bij Doggersbank tussen Zoutman en Parker.

1784. Vrede met Engeland.

1785. Willem V verlaat Den Haag.

1787. Prinslui en Patriotten.

1793-95: Strijd tegen Frankrijk.

1795-1806: Bataafse republiek, onder Franse invloed

1795. De Fransen trekken ons land binnen. Willem V vlucht naar Engeland. Nederland de Bataafse republiek.

1796: Op 1 maart vindt de plechtige opening van de Nationale Vergadering plaats. Deze heeft tot taak het land voorlopig te bestuderen en een grondwet op te stellen. De grondwet kwam twee jaar later tot stand. De Calvinistische Staatskerk afgeschaft: vrijheid van godsdienst voor de Katholieken.

1797: Zeeslag bij Kamperduin. Admiraal de Winter gevangen genomen.

1798: Eerste Nederlandse grondwet komt tot stand.

1799: Landing der Engelsen en Russen in ons land. Slagen bij Bergen en Castricum.

19e eeuw

1804: Napoleon, Keizer der Fransen.

1805: RutgerJan Schimmelpenninck wordt raadpensionaris.

1806: Lodewijk Napoleon Bonaparte, koning van Holland/ Napoleon voert het Continentaal Stelsel in: geen enkel Europees land mag met Engeland handel drijven. Willem V sterft.

1806-1810: Het Koninkrijk Holland, onder Lodewijk Napoleon.

1807: Leidens ramp.

1809: Landing der Engelsen op Walcheren.

1810-1813: Nederland een Franse provincie, daarna vrij onder Willem I.

1810: Lodewijk Napoleon doet afstand van de troon. Nederland bij Frankrijk ingelijfd.

1811: keizer Napoleon stelt voor het hele land een administratie van de burgerlijke stand verplicht. Tevens is vanaf dit jaar iedereen verplicht steeds een vaste familienaam te gebruiken. De mensen zonder familienaam moesten er één aannemen en die bij de gemeente laten vastleggen. De familienamen die men koos berustten op de naam van de vader (Pieters, of Pietersen, naar vader Pieter), het beroep dat men had (Kuiper, Bakker, (de) Boer, Schoenmaker, enz.), de plaats waar men woonde (van Bokhoven, van Dinther, van Leeuwarden), een fantasienaam (van bijvoorbeeld een dier: Vogel, de Leeuw, de Hond), de naam van zijn huis, enz. Sommige ingezetenen dachten dat de naamgeverij tijdelijk zou zijn, ze staken er de draak mee en kozen voor namen als Naaktgeboren en Spring in 't Veld e.d., niet wetende dat ze er vervolgens aan vast zouden zitten^[3].

1812: Napoleons tocht naar Rusland.

1813: Napoleon bij Leipzig verslagen en naar Elba verbannen. Nederland van de Franse overheersing bevrijd. 30 november: terugkomst van Willem van Oranje. 1 december: de zoon van Willem V wordt Souverein Vorst onder de naam van Willem I. Hij belooft het volk een constitutie (= grondwet) te zullen geven.

1814: Op 29 maart wordt de grondwet met grote meerderheid van stemmen aanvaard. Congres van Wenen. Nederlandse Bank opgericht.

1815-1830: Verenigd met België, dat zich door opstand bevrijdde.

1815: Willem I roept zichzelf uit tot koning der Verenigde Nederlanden en hertog van Luxemburg. Op 1 maart landt Napoleon, ontsnapt van Elba, in Zuid-Frankrijk en maakt zich weer meester van de troon. Slag bij Waterloo, 18 juni. Napoleon gevangen en naar St. Helena verbannen.

1816: De Nederduits Gereformeerde Kerk gaat voortaan Nederlandsche Hervormde Kerk heten.

1830: Belgische opstand. Afscheiding van België. Bombardement van Antwerpen.

1831: (5 febr.) Zelfopoffering van Jan (J. S. J.) van Speijk. Tiendaagse veldtocht, 3-13 augustus, de Belgen bij Hasselt en Leuven verslagen.

1832: Belegging der citadel van Antwerpen, Chassé verdedigt de citadel tegen de Fransen.

1833: Willem I stemt toe in een wapenstilstand.

1834: Onder leiding van de geschorste predikant Hendrick de Cock treedt een groep gelovigen uit de door vrijzinnigheid aangetaste Nederlands Hervormde kerk uit. Deze afgescheidenen vormden zelfstandige gereformeerde gemeenten.

1839: Vrede met België. België wordt een onafhankelijk koninkrijk onder Leopold I. De eerste stroomtrein van de Hollandse IJzeren Spoorwegmaatschappij gaat tussen Amsterdam en Haarlem van start.

1840: Koning Willem I doet, teleurgesteld en verbitterd, afstand van de regering. Willem II volgt hem op.

1840-1849: Regering van Koning Willem II.

1843: Willem I sterft te Berlijn.

1848: In Parijs, Wenen en Berlijn breken revoluties uit. Ook in Nederland steekt het verzet de kop op. Koning Willem II schenkt aan zijn volk een nieuwe grondwet (grondwetsherziening): de burgers krijgen volledige vrijheid van godsdienst, vereniging, vergadering en onderwijs; de volksvertegenwoordiging krijgt meer invloed op het landbestuur en toezicht op de staatsfinanciën. De Eerste en Tweede Kamer krijgen meer rechten: het recht van interpellatie (= het recht om een minister om inlichtingen te vragen). De Tweede Kamer krijgt bovendien het recht van enquête (= onderzoek) en amendement (= het aanbrenen van wijzigingen in een wetsontwerp).

1849: Afkondiging van de nieuwe grondwet. Willem II, die aan een hartkwaal lijdt, sterft. Zijn oudste zoon Willem III volgt hem op.

1853: De droogmaking van het Haarlemmermeer voltooid. Paus Pius IX herstelt de bisschoppelijke hiërarchie in Utrecht. Hij richt het aartsbisdom Utrecht plus nog vier bisdommen op. Dit leidt tot een golf van protesten, de 'aprilstorm'.

1854: in Kampen start een predikantenopleiding. Oprichting van de *Vereniging van christelijke onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland en de Overzeese Gewesten*, die de belangen van christelijke leerkrachten moet behartigen.

1857: De schoolwet-Van der Brugghen wordt aangenomen, die ouders het recht gaf scholen op te richten. Het schoolonderwijs moet kinderen opleiden "tot alle christelijke en maatschappelijke deugden".

1860: Oprichting van de *Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs*. - Michel Henri Godefroi wordt de eerste Joodse minister in Nederland.

1861: Overstroming en watersnood in Gelderland.

1863: De slavernij in West-Indië afgeschaft. Op 1 juli wordt een einde gemaakt aan de slavernij in Nederland en de toenmalige koloniën.

1864: Op 8 december 1864 wordt het eerste christelijke gymnasium in Nederland gesticht in het dorp Zetten (Over-Betuwe) door de predikant F.P.L.C. van Lingen. De school zou vijftintig jaar lang de enige christelijke school voor voortgezet onderwijs in Nederland zijn.

1870: In de jaren na 1870 komt de handel en industrie tot grote bloei. Daarmee gaat een bittere sociale strijd gepaard: tégen kinderarbeid, vóór een menswaardig bestaan van arbeiders en steun bij ziekte, invaliditeit en ouderdom.

1873: Begin van de oorlog met Atjeh.

1874: op initiatief van de liberaal Samuel van Houten komt in dit jaar een 'kinderwetje' tot stand, onze eerste sociale wet: arbeid van kinderen beneden de twaalf jaar is verboden.

1877: Koningin Sophia sterft.

1878: Nieuwe wet op het Lager Onderwijs. Ten gunste van een 'school met den bijbel' wordt de koning een petitie aangeboden met meer dan 300.000 handtekeningen (volkspetitionnement). - Aletta Jacobs is de eerste vrouw die in Nederland een artsdiploma haalt.

1879: Koning Willem III treedt in het huwelijk met Prinses Emma van Waldeck-Pyrmont. De Kroonprins sterft. Abraham Kuyper richt de Anti-Revolutionaire Partij (ARP) op, de eerste politieke partij in Nederland.

1880: Begin van de eerste feministische golf (ca. 1880-1925): de feministen streven naar actief en passief stemrecht voor vrouwen en toegang tot hogeschool en universiteit.

Op 31 augustus 1880 wordt prinses Wilhelmina geboren. Met een aantal medestanders richt Abraham Kuyper de Vrije Universiteit op. Herman Schaepman wordt verkozen als lid van de Tweede Kamer, één van de eerste katholieken die zitting nam in het parlement. Tot die tijd hielden de katholieken zich min of meer afzijdig van het politieke toneel.

1884: Dood van Prins Alexander, de laatste Prins van Oranje.

1886: Het geschil in de Hervormde Kerk leidt opnieuw (eerste maal in 1834) tot een breuk, de **Doleantie** genoemd. Doleantie betekent beklag en treurnis, namelijk over de toestand van de Hervormde Kerk.

1887: Grondwetsherziening: nieuwe grondwet.

1889: Wet op het Lager Onderwijs.

1890: Op een leeftijd van 73 sterft op 23 november regerend vorst Koning Willem III. Met zijn dood begint een tijdperk van vier achtereenvolgende koninginnen: Emma, Wilhelmina, Juliana en Beatrix. De minderjarige Wilhelmina wordt Koningin onder regentschap van haar moeder, koningin Emma. - Oprichting van de *Schoolraad voor de scholen met de bijbel*. - Van de orthodoxie afkerige hervormden richten de *Vereniging voor Christelijk Volksonderwijs* op.

1891: Op het eerste Christelijk Sociaal Congres hekelt Abraham Kuyper de sociale wantoestanden en pleit hij, met een beroep op de Bijbel, Gods Woord, voor een rechtvaardige maatschappij in christelijke geest. - Paus Leo XIII waarschuwt in een encycliek (= pauselijk rondschrijven) tegen de gevaren van liberalisme en socialisme.

1892: Ontstaan van de Gereformeerde Kerken in Nederland: de dolerenden (Nederduitse Gereformeerde Kerken) verenigen zich met vrijwel geheel de Christelijke Gereformeerde Kerk tot de Gereformeerde Kerken in Nederland.

1894: Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht opgericht. De Friese advocaat, dichter en socialistische staatsman Pieter Jelles Troelstra richt de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP) op. Expeditie naar Lombok.

1898: op 31 aug. aanvaardt Koningin Wilhelmina zelf de regering en wordt op 6 sept. te Amsterdam gehuldigd. Wereldvrouwententoonstelling in Den Haag, die het leven en de arbeid van vrouwen verbeeldt en in een half jaar tijd 100.000 bezoekers trekt.

1899: Vredesconferentie van 22 staten in Den Haag, doel is een einde te maken aan de bewapeningswedloop tussen de grote mogendheden.

Vanwege toenemende spanningen in Europa besluit de Nederlandse regering aan het eind van de negentiende eeuw (welk jaar?) om het leger uit te breiden.

20e eeuw

1901: Koningin Wilhelmina treedt in het huwelijk met Hertog Hendrik van Mecklenburg-Schwerin. - De kamerverkiezingen brengen de confessionele partijen de meerderheid. Abraham Kuper wordt premier. - De leerplichtwet wordt ingevoerd.

1903: Massale spoorwegstakingen

1904: de zogenaamde mijnwet wordt van kracht, die zware ondergrondse arbeid van de mijnwerkers beperkt.

1905: Gewijzigde schoolwet.

1906: Overstromingen in Zeeland. Oprichting van het *Gereformeerd schoolverband*.

1907: Tweede vredesconferentie, acht jaar na de eerste, met 44 mogendheden als deelnemers: vrijblijvende afspraken over een meer humane wijze van oorlogvoeren.

1908: Oprichting van de Christelijk-Historische Unie (CHU), door A.F. de Savornin Lohman en zijn medestanders.

1909: Geboorte van prinses Juliana op 30 april. - In Apeldoorn wordt "Het Apeldoornsche Bosch" geopend, een instelling voor Joodse psychiatrische patiënten en verstandelijk gehandicapte kinderen. - De protestants-christelijke en katholieke vakbonden fuseren tot het Christelijk National Vakverbond (CNV). - Van de socialistische SDAP, 15 jaar eerder opgericht, scheiden een aantal leden zich af en noemen zich communisten. Deze worden de voorlopers van de latere Communistische Partij Nederland (CPN).

1910: Oprichting van de eerste reformatoische school in Nederland.

1911: De eerste Chinezen vestigen zich in Nederland.

1914-1918: Eerste, moedwillig door Duitsland uitgelokte Wereldoorlog breekt uit. Nederland blijft neutraal.

1917: De verzekeringswet wordt van kracht: werknemers worden beschermd tegen de gevolgen van gedwongen werkloosheid. Op 12 december uitbreiding van het kiesrecht: algemeen kiesrecht voor mannen en passief kiesrecht voor vrouwen (d.w.z. vrouwen mogen zich verkiesbaar stellen). Het bijzonder onderwijs wordt geldelijk gelijkgesteld met het openbaar onderwijs. Voor de Tweede Kamer wordt de evenredige vertegenwoordiging ingevoerd: aantal kamerzetels van een partij is evenredig aan het aantal verworven stemmen bij verkiezingen. - Duitsland gaat over tot een onbeperkte duikbootoorlog: ieder schip, vijandelijk of niet, werd zonder waarschuwing in de grond geboord. Daarop verklaren de Amerikanen de oorlog aan Duitsland.

1918: Enkele bevindelijk-gereformeerden richten de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) op, uit ongenoegen over de samenwerking van de ARP met de rooms-katholieken en het overwegend Kuypertiaanse karakter van de partij. - De eerste vrouw in de Tweede Kamer: Suze Groeneweg, namens de SDAP. In november breekt in Rusland en Duitsland revolutie uit. Troelstra probeert ook in Nederland opstand tegen het wettige gezag te ontketenen. - In november stort het Duitse rijk ineen. Keizer Wilhelm neemt zijn toevlucht in Nederland (Doorn).

1919: Uitbreiding van het kiesrecht: ook vrouwen mogen, vanaf hun 25e jaar, stemmen. De wetten van Aalberse brengen de achturige werkdag en afschaffing van de verplichte arbeid op de zaterdagmiddag en zondag. Bovendien mogen jongens beneden veertien en meisjes beneden vijftien jaar geen betaald werk meer doen.

1920: In dit jaar behoort, blijkens een volkstelling, meer dan 90% van de bevolking tot een of andere kerkelijke groepering: 55% tot een protestantse kerk, 36% tot de Rooms-katholieke kerk. Het gros van de kerkleden bezoekt wekelijks de kerk.

Op 8 november overlijdt Abraham Kuyper.

1922: Bij de verkiezingen op 5 juli 1922 mogen vrouwen voor het eerst hun gang naar de stembus maken. Drie jaar eerder was het kiesrecht hiervoor uitgebreid.

1925: Einde van de eerste feministische golf (ca. 1880-1925). Zie het jaar 1880.

1928: in Amsterdam worden de Olympische zomerspelen gehouden. Voor de eerste keer mogen vrouwen meedoen aan het atletiektoernooi. Onder de kleine drieduizend olympiërs zijn 274 sportvrouwen, een nieuw record.

1929: Ziektewet met verplichte verzekering wordt van kracht.

In de jaren 30 is een crisis.

Video: Crisis in de jaren dertig. Duur: 5 min 27 sec. Nederlands gesproken. Bron: Youtube.com.

1931: ingenieur Anton Mussert richt een op Duitse leest geschoeide partij op, de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB).

1934: Koninging-moeder Emma overlijdt.

1935: de NSB van Mussert wint bij verkiezingen 8% van de stemmen.

1937: kroonprinses Juliana treedt in het huwelijk met prins Bernard van Lippe-Biesterfeld.

1938: 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina. Geboorte van Beatrix, dochter van kroonsprinses Juliana. In dit jaar doet hare majesteit een oproep tot 'morele en geestelijke herbewapening', naar het voorbeeld van de Oxford-beweging, als een tegenwicht tegen de militaire herbewapening in deze jaren.

1939: De kinderbijslagwet voor loontrekkenden wordt van kracht: een extra uitkering in geld als men kinderen te zijnen laste heeft. - Op 1 september valt Duitsland buurland Polen binnen.

1940-45. Nederland bezet door Duitsland.

Van alle Europese landen is in Nederland het hoogste percentage van de Joodse bevolking omgekomen. Voor de oorlog woonden er 140.000 Joden in Nederland. Zo'n 100.000 van hen hebben de oorlog en de holocaust niet overleefd. Van de 80.000 joodse inwoners van Amsterdam zijn 61.000 zielen weggevoerd en omgekomen. Uit Den Haag zijn in de oorlog 10.000 Joden naar de concentratiekampen gebracht.

In de bezettingsjaren hebben zo'n 25.000 Nederlanders gediend in de Waffen-SS.

1940: Op 26 september 1940 verbieden de Duitse bezetters alle Joodse bladen. Alleen de Joodsche Raad mocht een blad uitgeven: Het Joodsche Weekblad.

1941: Op 22 en 23 februari vinden de eerste grote razzia's in Amsterdam onder de Joodse bevolking plaats; 427 Joodse mannen worden opgepakt.

Op 25 en 26 februari is als protest tegen de razzias op Joden in Amsterdam een staking. Deze 'februaristaking' begon, op initiatief van communisten, in Amsterdam en uitbreidde zich uit naar de Zaanstreek, Haarlem, Velsen, Hilversum en de stad Utrecht en directe omgeving. Het was de eerste grootschalige verzetsactie tegen de Duitse bezetter in Nederland. De staking was het enige massale en openlijke protest tegen de Jodenvervolging in heel bezet Europa.^[7]

In het najaar worden 22 communisten veroordeeld tot 10 jaar 'Tuchthuis' (Du. *Zuchthaus*) wegens het organiseren van de Februaristaking

1942: De Japanse bondgenoten van Duitsland bezetten Nederlands Oost-Indië.

In 1942 worden Joodse mannen opgeroepen om zich te melden bij een van de ruim vijftig Joodse werkkampen in Nederland, zoals De Vanenburg in Putten, waar de gevangenen moesten werken aan de wegen in de omgeving van Putten en aan de droogmaking van de Zuiderzee. Later werden gevangenen weggevoerd naar Duitsland. Een schreef aan zijn vrouw: "Beste vrouw schrik niet en wees sterk. Zo-even is de Grüne Polizei in het kamp gekomen. Wij moeten morgen naar Westerbork en van daaruit naar Duitsland. Niets aan te doen. Hou je goed."^[8]

Van 1942 tot 1944 worden vanuit Kamp Westerbork 107.000 Joden, 245 Sinti en Roma en enkele tientallen verzetsstrijders naar concentratie- en vernietigingskampen in het oosten gedeporteerd; slechts 5000 zielen keerden terug. Op 15 juli 1942 vertrekt vanuit Westerbork de eerste trein naar Auschwitz, met 1132 Joden die de nacht ervoor vanuit Amsterdam in Westerbork waren aangekomen en 51 kinderen uit het weeshuis van het kamp. Slechts 8 mannen van dit eerste transport overleefden de oorlog. Het laatste transport was op 13 september 1944.

1943: In januari 1943 worden alle patiënten en het Joodse personeel van “Het Apeldoornsche Bosch”, een instelling voor Joodse psychiatrische patiënten en verstandelijk gehandicapte kinderen, gedeporteerd. Bijna niemand keerde terug. - Alle voormalige Nederlandse militairen moeten zich melden om opnieuw in krijgsgevangenschap te worden gevoerd.

1944: Op 13 september is het laatste transport van Joden vanuit Westerbork. In dezelfde maand proberen de geallieerden via Nijmegen Arnhem te bereiken en zo de Duitse troepen te verdrijven. Deze operatie, genaamd 'Market Garden', mislukt grotendeels.

Op 1 oktober 1944 voert de Duitse bezetter een razzia uit in Putten, waarbij het grootste deel van de mannelijke beroepsbevolking werd afgevoerd naar diverse concentratiekampen. Daarbij kwamen 552 mensen om het leven.^[8]

In de hongerwinter van 1944-45 sterven ruwweg 20.000 Nederlanders door honger, uitputting en kou, waarvan 9000 geregistreerde gevallen. Met 'operatie manna' werpen Britse bommenwerpers voedselpakketten af ten behoeve van de hongerende bevolking in het westen en midden van Nederland.

1945: In maart raakt Rauter bij een aanslag bij Woeste Hoeve (tussen Arnhem en Apeldoorn) zwaar gewond. - Op 15 aug. capituleert Japan. Daarmee komt een einde aan een periode van bezetting van Nederlands-Indië waarin zo'n 140.000 Nederlandse burgers en militairen vastzaten in Japanse kampen. Zeker 25.000 van hen kwamen om. - In New York de oprichting van de United Nations Organization (UNO), met als doel de handhaving van vrede en veiligheid.

1948: Koningin Wilhelmina doet om gezondheidsredenen afstand van de troon. Haar oudste dochter Juliana volgt haar op.

1949: Unieverdrag: Nederland draagt de soevereiniteit over aan 'De Republiek der Verenigde Staten van Indonesië'.

1951: Op 2 oktober is de eerste televisie-uitzending, in Bussum

1952: De Beneluxlanden, Frankrijk, West-Duitsland en Italië ('Klein-Europa') richten de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS) op. Hun kolen- en staalindustrie komen daardoor onder een gemeenschappelijk gezagsorgaan.

1953: Een rampzalige overstroming treft Zeeland, 1800 mensen komen daarbij om het leven. De watersnood is aanleiding tot de Deltawerken.

1956: Op 5 januari is het eerste televisiejournaal door de Nederlandse Televisiestichting (NTS), de voorloper van de Nederlandse Omroepstichting (NOS). -

Uitbreiding van het aantal zetels in de Tweede Kamer van 100 tot 150.

1957: Invoering van de Algemene Ouderdoms Wet (AOW), die iedere Nederlander vanaf zijn 65e jaar een maandelijks uitkering garandeert. Oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) of 'Euromarkt'. Oprichting van de Europese Gemeenschap van Atoomenergie (Euratom).

1959: In maart worden er Tweede Kamerverkiezingen gehouden, die gewonnen worden door de Katholieke Volkspartij (KVP). Na een formatie van ruim twee maanden ontstaat het kabinet-De Quay, een coalitie van de christelijke partijen KVP, ARP en CHU en de liberale VVD. Het kabinet zal vier jaar bestaan. - Weduwen en wezen krijgen recht op pensioen door de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW).

Jaren '60 - '80

Tot ongeveer 1960 was 'geestelijke verheffing van de arbeidersklasse' een belangrijke taak van de woningbouwverenigingen. Daarna werden zij vooral bouwers en verhuurders van sociale huurwoningen.

Jaren '60 - '80: Tweede feministische golf in Nederland en andere Westerse landen.

1960: Sinds 1960 neemt de ontkerkelijking snel toe. In het landbestuur verliezen de christelijk-confessionele partijen in de jaren '60 hun meerderheid. - Koningin Juliana opent in Amersfoort het centrum 'Sinai-kliniek', dat psychiatrische zorg voor Joodse mensen die de Tweede Wereldoorlog hebben overleefd en zorg voor Joodse cliënten met een verstandelijke handicap biedt.

1962: Prinses Wilhelmina, die 14 jaar eerder afstand van de troon had gedaan, overlijdt op 28 november.

1964: Er komt een tweede TV-zender: Nederland 2.

1965: Kiesgerechtigde leeftijd volgens het actief kiesrecht wordt verlaagd van 24 naar 21 jaar.

1966: De helft van de bevolking gaat vrijwel iedere week naar de kerk.

1967: In juni barst in Israël een oorlog met Arabische buurlanden los, die zes dagen zal duren ('Zesdaagse oorlog'). Nederland staat pal achter Israël^[9]. Joodse Nederlanders trekken naar Israël om te helpen. Nederland zendt munitie en wapens. - In dit jaar doen kleurentv's hun intrede.

1970: Opkomstplicht voor de verkiezingen afgeschaft.

1971: De eerste abortuskliniek opent haar deuren in Arnhem, negen jaar voordat de abortuswet in de Tweede Kamer wordt aangenomen (1980).

1972: De kiesgerechtigde wordt verlaagd van 24 naar 21 jaar.

1973: Vanuit diverse christelijke groeperingen ontstaan initiatieven om mensen in nood wereldwijd te helpen. Uit deze initiatieven ontstaan de hulporganisaties *Tear*, *Woord en Daad* en *ZOA*.

1976: Invoering van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW), die alle ingezetenen beneden de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar) verzekert tegen de geldelijke gevolgen van arbeidsongeschiktheid.

1980: Op 31 januari kondigt koningin Juliana aan dat zij zal aftreden. Op 30 april – de dag van haar 71e verjaardag – treedt zij af en wordt zij opgevolgd door haar dochter Beatrix. - Op 18 december stemt de Tweede Kamer met één stem meerderheid in met de Wet Afbreking Zwangerschap. [Abortus](#) werd hierdoor legaal en beschikbaar voor alle vrouwen, tot de 24ste week van hun zwangerschap.

1981: Op 28 April 1981 wordt de Wet Afbreking Zwangerwet (abortus) met één stem meerderheid aangenomen in de Eerste Kamer, ruim vier maanden nadat de wet in de Tweede Kamer is aangenomen.

1983: De leeftijd waarop een volksvertegenwoordiger gekozen mag worden, wordt verlaagd tot 18 jaar. - Het werkloosheidspercentage komt op 10,7 procent van de beroepsbevolking, het hoogste niveau ooit. Er zijn 585.000 werklozen. - De [Reformatorische Maatschappelijke Unie](#) wordt opgericht. De aanleiding was een staking: toen het politiepersoneel in 1983 het werk neerlegde, was dat voor de oprichters van de RMU een brug te ver.

1984: Op 1 november treedt de Wet Afbreking Zwangerschap (WAZ, de abortuswet) in werking, bijna vier jaar nadat de wet in de Tweede Kamer is aangenomen.

1988: Er komt een derde publieke tv-zender, Nederland 3.

1989: Oprichting van de politieke partij GroenLinks.

Jaren '90

In de jaren '90 raken Nederlanders ontgoocheld door neo-liberalisme, commercie en 'hyper-individualisme' en krijgen zij meer behoefte aan nieuwe opvattingen over de samenleving en wat het goede leven inhield. De belangstelling voor filosofie neemt toe.

1994: Voor het eerst in deze eeuw neemt geen christelijke politieke partij deel aan de nieuwe regering. - Een groot deel van de woningbouwcorporaties krijgt geen subsidies van het rijk meer. De bouw van duurdere huur- en koopwoningen wordt voor hen aantrekkelijker, omdat die meer opleverden.

1996: Van de bevolking gaat 21% vrijwel iedere week naar de kerk. - Afschaffing van de dienstplicht.

1997: Deltawerken voltooid.

Voor de recente geschiedenis van Nederland, zie [Nederland](#).

Meer informatie

Recente geschiedenis. Over de recente geschiedenis van Nederland, zie [Nederland](#)

Educatieve informatie voor alle geïnteresseerden in de Nederlandse cultuur en geschiedenis, en in het bijzonder voor leerlingen en docenten in midden- en bovenbouw basisonderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs: [EnToen.Nu](#)

Topografische kaarten vanaf 1815 zijn makkelijk te bezien op [TopoTijdreis.nl](#)

Bronnen

Jan Brouwer, *Geïllustreerde Encyclopaedie*. 's-Gravenhage, 1894 (2e herziene druk) s.v. Nederland.

A.J. Dekker, *Geschiedenis van ons vaderland; leesboek voor de hoogste klassen der christelijke school*. Tweede, gewijzigde druk. 's-Gravenhage: Joh. Ykema, 1906. Uit de tijdtafels is tekst genomen.

P. Louwerse, *Geïllustreerde vaderlandsche geschiedenis*. Amsterdam, 1908.

A. Nuiver en O.J. Reinders, *Tijdrekenkundig overzicht van de vaderlandsche geschiedenis; met aantekeningen*. 17e herziende druk. Groningen, Den Haag: J.B. Wolters uitgeversmaatschappij, 1924. Tekst hiervan is verwerkt op 23 aug. 2015.

L.J. Tielemans, *Schetsen van de geschiedenis van ons vaderland*. Arnhem, 1896. Uit de tijdtabel is tekst genomen.

Cor Steentjes, Jan van Exter, *Kijk-leesboek van de vaderlandse geschiedenis*. Baarn: Hollandia B.V., 1981.

A. van der Wal en B. van der Werff, *Voor school en catechisatie* (Harlingen: G. Althuis, 1910), blz. 25-30.

Voetnoten

[1. ?](#) Grotendeels naar de verdeling volgens A.J. Dekker, *Geschiedenis van ons vaderland; leesboek voor de hoogste klassen der christelijke school*. Tweede, gewijzigde druk. 's-Gravenhage: Joh. Ykema, 1906

[2. ?](#) Bron: Schreeuw om Leven (jrg. 28, nr. 7, dec. 2012/jan. 2013) blz. 4.

[3. ?](#) Zie [De familienaam Boelens; oorsprong en spreiding van onze naam](#), op Familieboelens.nl

[4. ?](#) Kaart stamt uit "The Public Schools Historical Atlas" by Charles Colbeck. Longmans, Green; New York; London; Bombay. 1905. Zie http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/history_colbeck_1905.html

[5. ?](#) Gaston Dorren, [Wat was er vóór het Nederlands? Sporen van prehistorische talen in de Lage Landen](#), op MyJour.nal, 14 juli 2015. De schrijver is taaljournalist.

[6. ?](#) A. Wiersinga, *Merkwaardige jaartallen uit de geschiedenis des vaderlands met aantekeningen*. Een leerboekje voor de hoogste klasse der Christelijke school. Utrecht: Kemink & Zoon, 1918.

[7. ?](#) Artikel [Februaristaking](#) op Wikipedia.nl. Enige tekst hiervan is overgenomen op 21 feb. 2016.

[8. ?](#) [Joods monument in Putten onthuld voor vergeten werkkamp](#), nieuwsbericht op NOS.nl, 27 jan. 2017.

[9. ?](#) [Pal achter Israël](#), documentaire in de serie *Andere tijden*, 20 mei 2017. Duur: 30 minuten. *Andere Tijden* is in Nederland het geschiedenisprogramma van de NTR en de VPRO.